

دانشکده اصول الدین دزفول

گروه علوم قرآن و حدیث

پایان نامه کارشناسی ارشد

موضوع:

اخلاق تبلیغ در سیره رسول الله (ص)

استاد راهنما:

دکتر محمد مهدی بهداروند

نگارش:

سمیه بروموند

تابستان ۱۳۹۳

چکیده

پژوهش حاضر به عنوان «اخلاق تبلیغ در سیره رسول الله (ص)» می‌باشد؛ تاریخ پرفراز و نشیب جوامع انسانی گواهی می‌دهد که تبلیغ و ارتباط فکری و اعتقادی همواره بوده است. حتی جوامع ساده و ابتدای ناگزیر بودند پیامهای خود را با روش‌های گوناگون مانند نقاشی، سنگ تراشی، دود، آتش، اشاره‌ها، شایعات و... به یکدیگر منتقل کنند و آثار بر جای مانده از نسلهای پیشین، مانند خطها و تصویرها بر روی سنگها اثبات گر این ادعاست که افراد و جوامع پیشین به منظور ایجاد ارتباط با یکدیگر و نیز انتقال اندیشه و عقایدشان به نسلهای بعدی، از هر راه ممکن بهره جستند. از نگاه قرآن تبلیغ و ارشاد و هدایت مردم، از اصلی‌ترین و مهم‌ترین برنامه‌ها و وظایف پیامبران الهی بوده که طوری که خداوند متعال در سوره نحل آیه ۳۶ با صراحت تمام می‌فرماید:

«وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ» [۱].

ما در میان هر امتی پیامبری برانگیختیم با این پیام که خدا را پرستش کنید و از طاغوت بپرهیزید.

پس با گواهی از قرآن متوجه می‌شویم که تبلیغ و دعوت به شریعت از آدم تا خاتم بوده و بعد از آنها نیز ادامه دارد. چون تبلیغ و دعوت در واقع زنده کردن انسانهاست و تبلیغ اسلام یعنی زنده کردن خوبیها و ارزشهای معنوی انسانهاست و نیز بسیاری از آیات قرآن که به دعوت، تبلیغ، هدایت و امر به معروف و نهی از منکر دستور می‌دهد یا به بیان روش تبلیغ انبیای پیشین می‌پردازد، بازگو کننده اهمیت تبلیغ از دیدگاه خداوند است. از این رو هدف ما از این پژوهش حاضر این است که به استخراج و بررسی اخلاق تبلیغی در سیره رسول الله که در قرآن هم آورده برداریم و اصول و شیوه تبلیغ اسلام که پیامبر به آن همت گماشت را بیان کنیم. چرا که ایشان از آغاز رسالتش تا واپسین روزهای عمرش به این امر مبادرت ورزیدند.

شیوه تبلیغ پیامبر اسلام این گونه بود که در سه سال آغاز رسالتش به دعوت مخفیانه و تبلیغ پنهانی پرداخت و بعد از آن به دستور خداوند آن را آشکار کرد و به تبلیغ و ترویج ایمان در جامعه‌ی جاهلیت آن روز پرداخت و تبلیغ خود را از بستگان خود آغاز کرد و مرحله بعد خویشاوندان خود و سپس اهل منطقه و شهر خودش را دعوت کرد و بعد از آن با نامه‌هایی که به سران همه کشورهای دنیا نوشت همه آنها را به اسلام دعوت کرد و مشرکین مکه از این کار پیامبر که تبلیغ اسلام بود بسیار ناراحت شدند و او و یارانش به مدت سه سال به شعب ابی طالب تبعید کردند و آنها این سه سال را در محاصره‌ی اقتصادی و سیاسی سپری کردند و با این حال، به سبب اهمیت تبلیغ رسالت، همه آن فشارها و شکنجه‌ها را تحمل کردند و دست از تبلیغ نکشیدند و همچنان مردم را به اسلام دعوت می‌کردند بدون ترس از مشرکین، تا اینکه اسلام در سراسر جهان انتشار یافت و هر لحظه در حال پیشرفت است که یکی از عوامل موفقیت و گسترش اسلام اخلاق نیکو پیامبر بود که خداوند این را به پیامبرش گوشزد می‌کند.

کلید واژه: اخلاق، تبلیغ، سیره.

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات مفاهیم ومصطلحات ۱

۱-۱- مقدمه ۲

۲-۱- بیان مسأله ۵

۳-۱- تبیین موضوع ۷

۴-۱- اهمیت و ضرورت موضوع (تبلیغ) ۸

۱-۴-۱- از نگاه قرآن ۸

۲-۴-۱- از نگاه پیامبر (ص) ۱۰

۳-۴-۱- از نگاه ائمه اطهار ۱۱

۵-۱- فواید علمی و کاربردی موضوع ۱۳

۶-۱- پیشینه‌ی تحقیق ۱۴

۱-۶-۱- پیشینه تاریخی تبلیغ ۱۴

۱-۱-۶-۱- تبلیغ پیش از اسلام ۱۴

۲-۱-۶-۱- تبلیغ در اسلام ۱۶

۳-۱-۶-۱- تبلیغ در عصر حاضر ۱۷

۷-۱- سوالات تحقیق ۱۹

۱-۷-۱- پرسش‌های اصلی تحقیق ۱۹

۱-۷-۲- پرسش‌های فرعی ۱۹

۸-۱- روش تحقیق ۲۰

۹-۱- تعریف مفاهیم و مصطلحات ۲۱

۲-۹-۱- اخلاق ۲۱

۳-۹-۱- تبلیغ ۲۱

۴-۹-۱- اخلاق تبلیغ ۲۳

۱-۹-۱- سیره ۲۳

۱۰-۱- جمع بندی فصل اول ۲۵

فصل دوم: مروری بر ادبیات تحقیق ۲۷

فصل سوم: داده های تحقیق ۳۰

آشنایی با سیره عملی پیامبر اکرم (ص) در تبلیغ ۳۰

۱-۳- بخش اول: تبلیغ در سیره رسول الله (ص) ۳۱

۲-۳- بخش دوم: جایگاه تبلیغ در سیره رسول الله (ص) ۳۳

۱-۲-۳- قلمرو و مراحل تبلیغ در سیره رسول الله (ص) ۳۳

۲-۲-۳- ضرورت تبلیغ ۳۴

۳-۲-۳- ابزار تبلیغ ۳۵

۳-۳- بخش سوم: اهداف تبلیغ در سیره رسول الله (ص) ۳۷

۱-۳-۳- دعوت به توحید و قسط: ۳۸

۳-۳-۲- دعوت به مکارم اخلاق ۴۰

۳-۳-۳- دعوت به تعلیم و تعلم ۴۱

۳-۳-۴- دعوت به آزادی اجتماعی و معنوی ۴۲

۳-۳-۵- دعوت به فطرت و اندیشه ۴۳

۳-۴- بخش چهارم: مخاطبان تبلیغ در سیره رسول الله (ص) ۴۴

۳-۵- بخش پنجم: اصول تبلیغ در سیره رسول الله (ص) ۴۸

۳-۵-۱- رهبری و هدایت و سامان دادن مردم ۴۸

۳-۵-۲- خدا محوری ۴۹

۳-۵-۳- داشتن قاطعیت ۴۹

۳-۵-۴- سازندگی فرد و جامعه ۵۰

۳-۵-۵- درگیری و مبارزه با شرک و ستم خرافه ۵۱

۳-۵-۶- پیوند با مردم ۵۱

۳-۵-۷- بصیرت و تفکر ۵۲

۳-۶- بخش ششم: آداب تبلیغ ۵۲

۳-۶-۱- شروع با نام خدا ۵۲

۳-۶-۲- متصل به وحی الهی ۵۴

۳-۶-۳- بر پایه‌ی حق ۵۵

۳-۶-۴- پاک و دلپسند ۵۵

۳-۶-۵- روشن و روشنگر ۵۶

۳-۶-۶- فارق حق و باطل ۵۶

۳-۶-۷- نیکو و شایسته ۵۷

۳-۶-۸- مستدل و منطقی ۵۸

۳-۶-۹- حساب شده و سنجیده ۵۹

۳-۶-۱۰- مایه‌ی رشد و کمال ۶۰

۳-۶-۱۱- بشارت و تشویق ۶۰

۳-۶-۱۲- جامع و متنوع ۶۱

۳-۶-۱۳- هشدار و موعظه ۶۳

۳-۶-۱۴- صریح و قاطع ۶۳

۳-۶-۱۵- مناسب با مقتضای حال ۶۴

۳-۶-۱۶- تناسب سن و سخن ۶۶

۳-۶-۱۷- ساده و آسان ۶۶

۳-۶-۱۸- شیوا و رسا ۶۷

۳-۶-۱۹- نرم و آرام ۶۸

۳-۶-۲۰- مختصر و مفید ۶۹

۳-۶-۲۱- هماهنگ و منظم ۷۰

۳-۶-۷- جمع بندی فصل سوم ۷۱

فصل چهارم ۷۳

۴-۱- بخش اول : ویژگی های اخلاقی فردی پیغمبر اکرم (ص) در تبلیغ اسلام چه بوده اند؟ ۷۴

۱-۱-۴- ایمان ۷۴

۱-۱-۱-۴- معانی «ایمان» در قرآن کریم ۷۴

۲-۱-۱-۴- ایمان مبلغ ۷۶

۳-۱-۱-۴- جلوه هایی از ایمان در سیره ی رسول الله (ص) ۷۶

۲-۱-۴- علم ۷۶

۱-۲-۱-۴- علم مبلغ ۷۶

۲-۲-۱-۴- علم پیغمبر (ص) ۸۱

۳-۱-۴- اخلاص ۸۱

۱-۳-۱-۴- اخلاص مبلغ ۸۱

۲-۳-۱-۴- اخلاص پیغمبر (ص) ۸۲

۴-۱-۴- ورع و تقوا ۸۳

۱-۴-۱-۴- ورع و تقوای مبلغ ۸۳

۲-۴-۱-۴- ورع و تقوای پیغمبر (ص) ۸۴

۵-۱-۴- ساده زیستی ۸۶

۱-۵-۱-۴- ساده زیستی مبلغ ۸۶

۲-۵-۱-۴- ساده زیستی پیغمبر (ص) ۸۷

۶-۱-۴- آراستگی ۸۸

۱-۶-۱-۴- آراستگی ظاهر مبلغ ۸۸

۲-۶-۱-۴- آراستگی ظاهر پیغمبر (ص) ۹۰

۴-۱-۷-شجاعت ۹۰

۴-۱-۷-۱-شجاعت مبلغ ۹۰

۴-۱-۷-۲-شجاعت پیغمبر (ص) ۹۱

۴-۱-۸-استقامت ۹۲

۴-۱-۸-۱-استقامت پیغمبر (ص) ۹۲

۴-۱-۸-۲-استقامت مبلغ ۹۲

۴-۲-بخش دوم: ویژگی های اخلاقی اجتماعی پیامبر اکرم در تبلیغ اسلام چه بوده اند؟ ۹۴

۴-۲-۱-تواضع ۹۴

۴-۲-۱-۱-تواضع مبلغ ۹۴

۴-۲-۱-۲-تواضع پیامبر (ص) ۹۵

۴-۲-۲-حُسن خلق ۹۵

۴-۲-۲-۱-حُسن خُلُق مبلغ ۹۶

۴-۲-۲-۲-حسن خلق پیغمبر (ص) ۹۷

۴-۲-۳-پیشگامی در امور ۹۸

۴-۲-۳-۱-پیشگامی مبلغ ۹۸

۴-۲-۳-۲-پیشگامی پیغمبر (ص) ۹۹

۴-۲-۴-شرح صدر ۱۰۰

۴-۲-۴-۱-شرح صدر مبلغ ۱۰۰

۴-۳-جمع بندی فصل چهارم ۱۰۱

فصل پنجم: صفات مبلغ ۱۰۳

۱-۵- آگاهی ۱۰۴

۲-۵- ایمان به هدف ۱۰۵

۳-۵- پیشگام ۱۰۵

۴-۵- اخلاص ۱۰۶

۵-۵- عادل و به دور از حب و بعض ۱۰۷

۶-۵- سعه صدر و استقامت ۱۰۹

۷-۵- امیدوار به وعده های الهی ۱۱۱

۸-۵- اهل علم و عمل ۱۱۲

۹-۵- قاطع و باشهامت ۱۱۳

۱۰-۵- انتقادپذیر ۱۱۴

۱۱-۵- حامی محرومان ۱۱۵

۱۲-۵- توکل به خدا ۱۱۶

۱۳-۵- نرمخو، مهربان و دلسوز ۱۱۶

۱۴-۵- مردمی و درد آشنا ۱۱۹

۱۵-۵- دوری از جناح ها و احزاب ۱۲۱

۱۶-۵- خوش سابقه ۱۲۲

۱۷-۵- صداقت ۱۲۳

۱۸-۵- منظم و وقت شناس ۱۲۴

۱۹-۵- ساده زیستی و بی تکلف ۱۲۴

۱-۱۹-۵- نمونه هایی از ساده زیستی رسول خدا (ص) ۱۲۴

۲۰-۵- متواضع ۱۲۵

۲۱-۵- تمیز، خوشبو، آراسته ظاهر ۱۲۶

۲۲-۵- جمع بندی فصل پنجم ۱۲۷

نتیجه گیری و پیشنهاد ۱۲۸

پیشنهادات ۱۳۱

منابع ۱۳۲